

etnologu Milanu Leščaku u povodu njegovog šezdesetog rođendana. Nakon uvodnog teksta urednice zbornika Zuzane Profantove, koji predstavlja život i djelatnost slavljnika, slijedi njegova bibliografija te tri teksta pod zajedničkim nazivom "Oral history ili ispovijedi triju naraštaja". U njima pripadnici triju različitih znanstvenih naraštaja (Sona Kovačevićová, Peter Liba te Zuzana Veselská i L'ubica Herzánová) opisuju svoje doživljavanje Milana Leščaka kao kolege, profesora i prijatelja.

Slijedi blok od dvadeset tri znanstvena rada, koji daju uvid u teme slovačke, ali i češke folkloristike i etnologije. Naime, iako je u samom naslovu naznačeno da se radi o prikazu slovačke znanosti, prisutni su i češki kolege, a čak i letimičan pogled na potpisnike radova i njihove naslove govori nam o različitostima u hrvatskom i slovačkom definiranju folkloristike i predmeta njezina proučavanja. Naime, u našoj znanosti uvriježena podjela na etnologiju i folkloristiku ne odgovara toj podjeli u Slovačkoj, ni institucionalno ni tematski, te je zanimljivo pratiti fluidnost granica između disciplina, njihovo prožimanje i interdisciplinarnost, ovisno o kojoj se nacionalnoj znanstvenoj tradiciji radi. Zbog velikog broja objavljenih radova, koji su relativno kratki i sažeti, navest ću tek tematske skupine i predmete istraživanja zastupljene u zborniku: teorija i povijest folklorističkih istraživanja u Slovačkoj (Profantová, Marčok, Vanovičová, Kiliánova), narodna umjetnost (Elschek), usmena proza (Michálek, Kanovsky, Kováč, Hlôškova, Beneš), pučka pobožnost i ikonografija (Komorovsky, Podolinská), etnomuzikologija (Šípka), etnoteatrologija (Luther), balade i usmeno pjesništvo (Burlasová, Droppová), etnokoreologija (Garaj, Důžek, Murin) i studije identiteta (Pospíšilová, Krekovičová, Jakubfkova, Navrátilova), između ostalih. U kontekstu prilika u hrvatskoj znanosti zanimljivo je primijetiti da, iako u zborniku prevladavaju teme koje se i u nas nedvojbeno svrstavaju pod okrilje folkloristike, slovački kolege tim terminom označuju mnogo veći opseg tematskih polja, premda su autori radova po svojem akademskom obrazovanju i institucijskoj pripadnosti velikim dijelom etnolozi.

Neki su tekstovi, ovisno o tematici kojom se bave, opremljeni likovnim materijalom, fotografijama ili notnim primjerima, a na kraju su knjige nalaze sažeci svih radova prevedeni na engleski jezik. Osim što je informativna u sasvim formalnom pogledu, knjiga *Na pragu tisućljeća* svojom tematskom raznolikošću pruža recentan i pouzdan uvid u istraživanja i znanstvena promišljanja većeg kruga stručnjaka, upoznavajući čitatelja s teorijskim postavkama, ali i s terenskim prilikama u Slovačkoj i dijelom u Češkoj.

Sanja KALAPOŠ

Hrvatske narodne uspavanke, prir. Tanja Perić Polonijo, ilustr. Ana Kadoić, Dubravka Kolanović, Andrea Petrlik-Huseinović, Pika Vončina, Profil international, Zagreb 2000., 77+44 str. + CD (Biblioteka Tintilinić)

Rijetko se dogodi da su svi sudionici u izradi nekog izdanja dobro obavili svoj dio posla, kao u *Hrvatskim narodnim uspavankama*.

Riječ je o trodijelnom projektu u kojem se knjiga/ilustrirana pjesmarica može smatra-ti glavnim dijelom na koji se naslanjaju, ne manje važni, pjevanka s notopisom i nosač zvuka s izvedbama uspavanki.

Odlučujući se za ovakav pristup izdanju priređivačica je, podržana izdavačem, čini

nam se, dvostruko u pravu. Interdisciplinarnim pristupom u najvećoj je mogućoj mjeri poštivala materijal i način na koji se ostvarivao, a, s druge strane, ciljanu publiku (same "male spavače, njihove roditelje, braću, sestre, tete u vrtićima, učiteljice i učitelje u školama, te sve druge koji će knjigu samostalno, bez dječje logističke podrške, uzeti u ruke) upoznala s dijelom tradicijske građe u njoj najbližem i najprimjerenijem obliku. Ovakav oblik prezentacije građe ujedno omogućava i njezino vrlo aktivno korištenje, a

time se na neki način odaje i priznanje svima onima zaslugom čijih aktualizacija i prijenosa i jest živjela i bila sačuvana.

U uvodu priređivačica objašnjava žanr usmene uspavanke, njezinu tematsku zaokupljenost, način na koji se ostvarivala, te upućuje na kontinuitet uspavanki koji se u zapisima može pratiti od prošlosti do naših dana, ali i na činjenicu da su u izboru zastupljeni "različiti krajevi Hrvatske u želji da se pokaže raznoliko jezično ruho i slična ili ista motivika koja živi u brojnim varijantama. Izbor od 57 uspavanki u knjizi predstavlja zapise iz različitih vremena i različitih krajeva Hrvatske, ali pokazuje i vrlo visoke estetske kriterije kojima se priređivačica vodila, pa se slažemo s njezinom tvrdnjom da ih doživljavamo kao vrsno pjesništvo. Vidljivo je to, primjerice, u kratkoj četvrostihnoj pjesmici (br. 2), u kojoj lirski iskazivačica dvaput ponavlja stih "mama ima sina" i u tom je ponovljenom jednostavnom stihu sabito obilje majčine radosti i teško se razaznaje jesu li ti stihovi nastali da bi uspavali dijete ili da bi mama dala oduška svojoj sreći; ili u razvedenijoj *Ah, nasmej se moj slaviček* (br. 14), koja se otkriva kao molba majke djetetu da zaspe, gradirajući zazive od *slaviček*, *beli golubiček* do *ptiček mili i preželjni*, unatoč tome što se zazvanom jasno daje do znanja *naj me mučit već*, ili, recimo u stihovima koji su domišljato poslužili za naslov drugog od šest ciklusa: *Ide sanak uz ulicu/ vodi Ivu za ručicu*.

Među izabranim su uspavankama i one koje funkcioniraju i kao molitvice, koje je priređivačica okupila u ciklusu *Spavaj, spavaj djetiću, ti nebeski kraljiću*, kakve su, primjerice, *Gospe došla, san donila* (br. 28), *Kamarica škripje* (br. 34), u kojoj nalazimo i neke stihove vrlo raširene usmene večernje molitve *Homo spat, Boga zvat* ili naslovna *Spavaj, spavaj djetiću* (br. 29), koja se ostvaruje kao uspavanka upućena nebeskom djetiću. Na činjenicu da su u uspavanke utkane molitvice i legende, da su neke od uspavanki ujedno rugalice i pošalice, a druge apotropijskog značaja, te da se u zadnjem ciklusu *Bubi, nini u zlaćenju zipci!* nalaze i one uspavanke koje prepoznajemo kao dijelove epskih fragmenata upozorava i priređivačica u uvodu. Priređivačica je u izbor uvrstila i jednu od poznatijih lirskih pjesama *Zibala je Ane Pavla detića* (br. 25), podsjetivši nas time da je i ta pjesma, unatoč njezinim brojnim aktualizacijama u različitim prigodama, prvotno bila uspavanka. Kao uspavanka u ovom nam se izboru otkriva i brojilica *Kukovica kukuje* (br. 18). Antologijski izbor prati funkcionalni rječnik i precizni popis izvora, kazivača i zapisivača, pokazavši da se u izdanju namijenjom (i) najmlađima znanstveni aparat ne mora zaobići zbog tobožnjeg opterećivanja podacima. Uza sve pohvalne atribute koje prikazani projekt zaslužuje, nepterećenost, prohodnost i lakoća svakako su među njima. Tome pridonose nadahnute ilustratorice: Ana Kadoić, Dubravka Kolanović, Andrea Petrlik-Huseinović te Pika Vončina, čije domišljate, maštovite i duhovite ilustracije prate razigranost, nježnost i začudnost iskazanu stihovima, ali mogu funkcionirati i kao samostalna djela. Ilustracije se mogu promatrati i kao supstitucija, naravno u posve drukčijem mediju, za vizualni aspekt same izvedbe uspavanke.

O glazbenom aspektu saznajemo iz pjevanke (notopis Ivan Živanović), koja okuplja 35 notnih zapisa, od kojih 24 prate tekstove uspavanki iz knjige. Notni su zapisi pripremljeni "tako da ih s lakoćom mnogi mogu odsvirati na različitim instrumentima", kako nas upućuje priređivačica. I pjevanke je opremljena podacima o zapisivačima i pjevačima. Na nosaču zvuka — trećem dijelu projekta — slušamo 15 uspavanki u izvedbi riječke glazbene skupine Putokazi i u izvrsnim aranžmanima Elvise Stanića. Stanić je u svakoj kompoziciji propitivao različite ugođaje, stvarajući stilski vrlo raznovrsne aranžmane u kojima čujemo i višeglasne i jednoglasne vokalne dionice koordinirane zanimljivom pratnjom koja katkad jednostavnošću (br. 13, *Što to gore škriplje*) ističe melodiju pjesme, a katkad svojom složnošću (br. 1, *Spavaj, spavaj zlato moje*) daje posve novu atmosferu. Izvedbe su obogaćene i Stanićevim majstorskim improvizacijama na

gitari. Autorska crta potpisnika aranžmana očituje se u paleti različitih stilova od bluesa, popa, pa do jazza i etno-glazbe.

Putokazi su i u ovom projektu uzornim interpretacijama pokazali svoju visoku kvalitetu i doboko razumijevanje hrvatske tradicijske glazbe.

Ovaj je projekt zapravo sažeo Horacijevu misao o tome da bi djela trebala ili uveseljavati (zabavljati, pružati užitek) ili poučavati pa on polučuje i jedno i drugo; zabavu ili užitek pruža u: izboru tekstova, koji se s pravom atribuiraju antologijskim (visoke estetske standarde i istančan ukus u izboru usmenih lirskih pjesama Tanja Perić-Polonijo pokazala je već u antologiji usmene lirike iz Dalmacije *Tanahna galija*); izvrsnim ilustracijama; uzornoj interpretaciji Putokaza i Stanićevoj aranžerskoj nadgradnji; opremi koja omogućava aktivno korištenje predstavljene građe. Time se dotičemo i drugog Horacijevog imperativa, onog o pouci koji se još očituje i u: nepretencioznom, ali znanstveno utemeljenom uvodu u kojemu se točno, ali i svim profilima korisnika prohodno, objašnjava žanr, načini njegove aktualizacije i razlozi za vremensku i zemljopisnu raznolikost izabranih zapisa; preciznom popisu izvora, kojim se mladi korisnici educiraju o istraživačkom putu, a i o onima čijom su zaslugom uspavanke i prenijete do nas; interdisciplinarnom pristupu jer se tako upućuje na kontekst u kojemu se usmena uspavanka ostvarila i jer se ne zanemaruje nijedan vid njezina ostvarivanja.

Evelina RUDAN KAPEC

Folklore erotikon, tom VII, ROD, Sofija 1999., 112 str.

Niz izdanja Folklorni erotikon rezultat je višegodišnjega rada na bugarskom znanstvenom etnokulturološkom projektu *Vita sexualis*, seksualni se život propituje u kontekstu

bugarske, balkanske i slavenske folklorne tradicije. Projekt su osmislili devedesetih godina dvadesetoga stoljeća dr. Florentina Badalanova, tada starija asistentica na Katedri za slavensku etnologiju i folklor na Filološkom fakultetu "Sv. Kliment Ohridski" u Sofiji i suradnica Instituta za folklor Bugarske akademije nauka, zatim dr. Konstantin Rangočev, djelatnik Instituta za matematiku i informatiku Bugarske akademije nauka te Rosen Rosenov Malčev, glavni tajnik Središnjega odbora Udruge za antropologiju, etnologiju i folkloristiku "Ong'l". Temeljni cilj projekta je skupljanje, klasificiranje i objavljivanje folklorne građe tzv. *erotskoga folklor*a, još uvijek nedovoljno istraživana dijela bugarske narodne kulture. Prva tri sveska ovoga niza priredila je dr. Florentina Badalanova, a naredna tri Rosen R. Malčev i dr. Konstantin Rangočev.

Najnoviji, sedmi svezak nosi naslov *Gnusne i duhovite priče iz Prilepskoga kraja*, a posvećen je učitelju i profesoru Todoru I. Živkovu. Po sadržaju se ovaj svezak nastavlja na već objavljeni četvrti, zbirku iz prilepskoga kraja s erotskim izrekama, psovkama i pričama, koju smo prikazali u *Narodnoj umjetnosti* 34/2:247. Golema skupljena folklorna građa Marka Kostova Cepenkova (1829.-1920.), znamenitoga folklorista, danas se čuva u Arhivu bugarske akademije nauka u Sofiji. Dobivši odobrenje Akademije za objavljivanje Cepenkove građe, uredništvo *Folklor*noga *erotikona* će je tiskati u šest svezaka, od kojih su dva već objelodanjena. U sedmi svezak su uključena 34 primjera folklorne erotske proze iz Prilepa u Makedoniji. Građa je podijeljena u tri skupine, što je učinio još sam Cepenkov: 1. *Gnusobe*. *Gnusne i šaljive priče*, 16 primjera; 2. *Šaljive priče*, 6 primjera i jedna seoska šaljiva priča; 3. *Ostale priče*, 11 primjera. Od 34 priče samo se uz četiri na kraju odnose i podaci o pripovjedaču, mjestu i vremenu zapisivanja.

Jezična analiza prikazane građe jasno izražava gradski govor prilepskoga kraja u 19. stoljeću. Kritički jezični aparat ispod teksta većine priča, što je ujedno i jedini urednički dodatak, pojašnjava leksičke arhaizme ili dijalektalizme, čime je olakšano razumijevanje